

הכנס ה-23 מחקרי יהודה ושומרון כנס מדעי רב-תחומי

יום חמישי, ה' בתמוז תשע"ג, 13 ביוני 2013
אוניברסיטת אריאל בשומרון
קמפוס תחתון, בניין ראבב (52)

סיור נלווה לכנס - תל שילה הקדומה
יום שישי, ו' בתמוז תשע"ג, 14 ביוני 2013

יו"ר ומארגנת הכנס:

ד"ר מרים ביליג, מנהלת מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן

חברי ועדת ההיגוי:

ד"ר איתן אורקיבי, ד"ר יעקב אנקר,

ד"ר חנה גנדל-גוטרמן, ד"ר אלישיב דרורי, חנניה היזמי,
ד"ר אודי לבל, ד"ר חיה פאסיק, ד"ר אברהם אופיר שמש

הכנס נערך בסיוע:

- משרד המדע והטכנולוגיה, מכון קק"ל לתולדות הציונות וההתיישבות •
 - החטיבה להתיישבות, ההסתדרות הציונית העולמית •
 - קמ"ט ארכיאולוגיה במנהל האזרחי לאזור יהודה ושומרון •
- מרכז מורשת מנחם בגין • המרכז להנצחת גוש קטיף וצפון השומרון •
- המועצות האזוריות שומרון ומטה בנימין • עיריית אריאל •

תכנית הכנס

התכנסות וכיבוד קל (אולם 2.5)	9:00-8:30
ברכות ודבר הנשיא (אודיטוריום לקס) פרופ' משה ארנס, שר הביטחון (לשעבר) ויו"ר חבר הנאמנים באוניברסיטת אריאל בשומרון ח"כ יעקב פרי, שר המדע, הטכנולוגיה והחלל אלי שבירו, ראש העיר אריאל עו"ד גרשון מסיקה, ראש מועצה אזורית שומרון ד"ר גבריאל א' אלכסנדר, מכון קרן קיימת לישראל לתולדות הציונות וההתיישבות פרופ' יהודה דנון, נשיא אוניברסיטת אריאל בשומרון דבר הנשיא	10:00-9:00
מושב פתיחה: צו השעה - זרקור על המקומי והלאומי (אודיטוריום לקס) יו"ר: ד"ר מרים ביליג, מנהלת מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן פרופ' שלמה חסון, ראש מרכז שאשא למחקרים אסטרטגיים, האוניברסיטה העברית בירושלים הדילמה הגאופוליטית של ישראל על רקע התמורות במזרח התיכון ד"ר אודי לבל וד"ר מרים ביליג, אוניברסיטת אריאל בשומרון ומו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן מדד דעת הקהל בנושא ההתיישבות ביהודה ושומרון לשנת 2013	11:00-10:00
מושבים מקבילים א	13:00-11:15
מושב א: מחקרים בתקופת המקרא (אודיטוריום לקס) יו"ר: חנניה היזמי, קמ"ט ארכיאולוגיה איו"ש ד"ר שי בר, אוניברסיטת חיפה שינויים מהותיים בהבנת תקופת הברונזה הביניימית בדרום הלבנט בעקבות גילויים חדשים במזרח השומרון ד"ר יגאל לוין, אוניברסיטת בר אילן זיהויה ותפקידיה של ח'רבת קיאפה: ארכאולוגיה, גאוגרפיה היסטורית והיסטוריוגרפיה נחשון זנטון, רשות העתיקות עדויות לשינויים פולחניים ביהודה - מזבחות הקטורת דמויי הקובייה כמקרה מבחן ד"ר שון-זליג אסטר, אוניברסיטת בר אילן השלטון האשורי בשומרון על פי תעודות מנהלתיות אשוריות אהרן טבגר, אוניברסיטת בר אילן ומדרשת הרי גופנא הר אפרים תחת הכיבוש האשורי ושאלת התרחבותה של ממלכת יאשיהו	

מושב ב: תפקיד הקהילה והעצמה אישית (אולם 1.2)

יו"ר: פרופ' שולמית קרייטלר, אוניברסיטת תל אביב

אסף ליבוביץ¹ וד"ר מרים ביליג^{2,3}

1. האוניברסיטה העברית בירושלים 2. אוניברסיטת אריאל בשומרון

3. מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן

כפר הסטודנטים כמכשיר לפיתוח שורשיות אידאולוגית:

מחקר השוואתי בין אזורי

חיה שכנר¹, מרים שפירא², חפצי קיגל³ וד"ר חיה פאסיק⁴

1. האגף לשירותים חברתיים מוא"ז שומרון 2. מהו"ת ישראל

3. היחידה לטיפול בטראומה ובאבדן מוא"ז שומרון 4. אוניברסיטת אריאל בשומרון

חקר מקרה של התערבות מקצועית לאחר פיגוע טרור חוזר בקהילה קטנה

משה גוטמן וד"ר חיה פאסיק, אוניברסיטת אריאל בשומרון

עקירת מגרון - מבחן בצל ההתנתקות

ד"ר אסתר זיכלינסקי¹ וד"ר שי בן יוסף²

1. אוניברסיטת אריאל בשומרון 2. אוניברסיטת תל אביב

תפקיד רכזת הקהילה והשפעתו על הפעילות הקהילתית ביישובי יהודה ושומרון

ד"ר אזי לב און, אוניברסיטת אריאל בשומרון

שיתוף הציבור באמצעות האינטרנט: בחינת דיון דליברטיבי ותוצאותיו

בפורום מקומי בשומרון

מושב ג: חקלאות וחקר הצומח והחי (אולם 1.4)

יו"ר: פרופ' דן איזיקוביץ, אוניברסיטת תל אביב

ד"ר מיכאל רובינזון וגדעון לוריה, מו"פ ההר המרכזי

גידול פרחים וצמחי נוי באזור ההר הגבוה: סקירת מצב והזדמנויות חדשות

ערן הרכבי¹, מיכל אקרמן², ד"ר ישי נצור³

1. משרד החקלאות 2. יקב תבור 3. מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן

השפעת כנות גפן מרסנות על ביצועי הזן קברנה סובניון

ד"ר ליאת יוספסברג בן יהושע¹ ופרופ' שמשון בן יהושע²

1. מכון וייצמן 2. מינהל המחקר החקלאי, בית דגן

זני תמר עתיקים - אפשרות תרומתם לחקלאות עתידית בארץ

ד"ר שירי נבון-ונציה, אוניברסיטת אריאל בשומרון ואוניברסיטת תל אביב

צמחי צוף באזור השומרון - הפוטנציאל האנטיביוטי

ד"ר נעמה סוקניק, פרופ' זהר עמר, ד"ר דוד אילוז וד"ר אורית שמיר,

אוניברסיטת בר אילן

אריגי הארגמן ממערות מורבעאת

הפסקת צהרים

14:00-13:00

מושבים מקבילים ב

15:45-14:00

מושב ד: מחקרים בתקופות המשנה והתלמוד והעת החדשה (אודיטוריום לקס)

יו"ר: פרופ' אדם זרטל, אוניברסיטת חיפה ומכללת כנרת

זאב ח' (ז'אבו) ארליך, עפרה

אחוזתו של תלמי איש רודוס, מקווה מימי בית שני בכפר דיר איסתאי

דביר רביב, אוניברסיטת בר אילן ומדרשת הרי גופנא
היישוב היהודי בפלך תמנה משלהי ימי הבית השני ועד מרד בר-כוכבא

יובל פלג ועוזי גרינפלד, קמ"ט ארכיאולוגיה איו"ש
מאוזולאון מהתקופה הרומית בח'רבת כפר קרע

ד"ר מרדכי היימן¹ ודני איטקין²

1. רשות העתיקות ואוניברסיטת בר אילן. 2. אוניברסיטת בן גוריון בנגב
חקר מערכות חקלאות קדומה באזור מודיעין

פרופ' ישראל רוזנסון¹ וד"ר יוסי שפנייר²

1. מכללת אפרתה. 2. מכללת ליפשיץ ומכללת אורות ישראל
המעוז של 'מעוז ציון': על דימויו של הקסטל כמשלט, כמעברה וכאתר זיכרון

מושב ה: השומרון - תרבויות ותרבויות-נגד (אולם 1.2)

יו"ר: פרופ' איציק כ"ץ, המסלול האקדמי המכללה למנהל

ד"ר איתן אורקיבי, מו"פ אזורי שומרון ובקעת הירדן, אוניברסיטת אריאל בשומרון
סרבנות צבאית של מתנחלים - האם תרבות נגד לאתוס הממלכתיות?

ד"ר אודי לבל^{1,2} ושושנה לוביש-עומר¹

1. אוניברסיטת אריאל בשומרון. 2. מו"פ אזורי שומרון ובקעת הירדן
מכילות קדם-צבאיות בשומרון ועיצובה של תרבות (נגד) אסטרטגית - האמנם?

שימי פרידמן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב ואוניברסיטת אריאל בשומרון
נוער הגבעות: פרקטיקות מקומיות של מרד בין דורי

ד"ר נסים ליאון, אוניברסיטת בר אילן

שאלת השטחים ומקומה בהטרופוליטיקה של מפלגת ש"ס

מושב ו: מים וסביבה ביישובי ההר ובקעת הירדן (אולם 1.4)

יו"ר: פרופ' יצחק בננסון, אוניברסיטת תל אביב

ד"ר ניצן לוי¹ ויצחק (איצה) מאיר²

1. איגוד ערים לאיכות הסביבה יהודה. 2. איגוד ערים לאיכות הסביבה שומרון
סקירת מצב איכות הסביבה ביהודה ושומרון

ד"ר פאינה נקונצ'ני^{1,2}, ד"ר מרינה ניסנביץ², ד"ר יעקב אנקר¹, בטי ניאזוב¹
וד"ר סבטלנה לוגובסקוי¹

1. מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן. 2. אוניברסיטת אריאל בשומרון
הפקת ביואתנול מיקינתון מים הגדל על מצע שפכים מטופלים

פרופ' אשר יהלום¹, ד"ר מיכאל ביאלסקי², ד"ר אלון קופרמן¹ ויורי דיקטוביץ¹
1. אוניברסיטת אריאל בשומרון. 2. האוניברסיטה העברית בירושלים
שימוש יעיל באנרגיית רוח באזור אריאל

ד"ר נפתלי גולדשלגר² ואלעד זוהר¹

1. אוניברסיטת אריאל בשומרון. 2. משרד החקלאות, התחנה לחקר הסחף
אפיון הקשר בין הימצאות חיידקים להופעת הבולענים באזור ים המלח

ד"ר מיכאל גליצ'ינסקי וד"ר יעקב אנקר, מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן
שימוש בנתוני הלוויין הגאוסטציונרי METEOSAT לזיהוי שְׂרָפוֹת בזמן אמת

17:30-15:45

מושב מליאה מרכזי - שילה הקדומה (אודיטוריום לקס)

יו"ר: פרופ' יהושע שוורץ, אוניברסיטת בר אילן

ברכות: אבי רואה, ראש מועצה אזורית מטה בנימין ויו"ר מועצת יש"ע
חנניה היזמי, רעות בן אריה וד"ר עופר גת, קמ"ט ארכיאולוגיה איו"ש
החפירות בשילה הקדומה

פרופ' אלכסנדר רופא, האוניברסיטה העברית בירושלים
המקורות המקראיים של שילה

פרופ' אדם זרטל, אוניברסיטת חיפה ומכללת כנרת
הר עיבל ושילה כמרכזים דתיים לאומיים - ראשית תקופת הברזל בהר המרכזי

פרופ' יוסי גרפינקל, האוניברסיטה העברית בירושלים
מסורת הפולחן בשילה על פי הממצא הארכאולוגי של תקופת הברזל I

מושב ז (מקביל למליאה מרכזי):

יהודה ושומרון - דימוי והשתקפות (אולם 1.2)

יו"ר: הרצל מקוב, מנהל מרכז מורשת מנחם בגין

ד"ר רון שליפר, אוניברסיטת אריאל בשומרון
מתודולוגיה של יצירת קמפיין שלילי - המקרה של יו"ש

דוד אולסקר, מנכ"ל מכון ירושלים להכשרה ותקשורת
תהליך הדיסקרדיטציה של ישראל ביו"ש - מבט גלובלי

יהודה שלם, אוניברסיטת אריאל בשומרון
תהליך הדיסקרדיטציה של מתנחלי השומרון

ד"ר אלינה ברדץ'-יאלוב, המכללה האקדמית בית ברל
הסברה ישראלית ממבט של לשכת ראש הממשלה - מערך ההסברה הלאומי:
אנשים, מטרות, גישות

פרופ' אלכס בליי, אוניברסיטת אריאל בשומרון
אירועי תג מחיר בהקשר המדיני הרחב?

18:30-17:30

מושב מליאה מסכם: הסכמי אוסלו - ומה הלאה? (אודיטוריום לקס)

יו"ר: פרופ' יוסי כץ, אוניברסיטת בר אילן וראש הקתדרה לחקר תולדות הקק"ל
ומפעליה

פרופ' יוסי גולדשטיין, אוניברסיטת אריאל בשומרון
חשיבותם של הסכמי אוסלו

יגאל כהן אורגד, נגיד אוניברסיטת אריאל בשומרון
אלטרנטיבה לשתי מדינות לשני עמים

תוכן העניינים

8	מושב א: מחקרים בתקופת המקרא.....
10	מושב ב: תפקיד הקהילה והעצמה אישית.....
12	מושב ג: חקלאות וחקר הצומח והחי
15	מושב ד: מחקרים בתקופת המשנה והתלמוד והעת החדשה.....
17	מושב ה: השומרון - תרבויות ותרבויות-נגד.....
18	מושב ו: מים וסביבה ביישובי ההר ובקעת הירדן.....
21	מושב מליאה מרכזי: שילה הקדומה.....
21	מושב ז: יהודה ושומרון - דימוי והשתקפות.....
23	מושב מליאה מסכם: הסכמי אוסלו - ומה הלאה?.....

מושב א: מחקרים בתקופת המקרא

יו"ר: פרופ' יוסי גרפינקל, האוניברסיטה העברית בירושלים

שינויים מהותיים בהבנת תקופת הברונזה הביניימית בדרום הלבנט בעקבות גילויים חדשים במזרח השומרון

ד"ר שי בר, אוניברסיטת חיפה

תקופת הברונזה הביניימית בארץ ישראל (2300 - 2000 לפסה"נ) נחשבה עד השנים האחרונות לתקופה לא־עירונית המאופיינת בעיקר בתרבויות נוודיות או נוודיות למחצה, שרובן אינן יושבות קבע, ושעיקר תפוצתן באזורי השוליים של הארץ.

סקרים וחפירות שנערכו בשנים האחרונות בצפון־מזרח השומרון ובבקעת הירדן מציגים תמונה שונה לחלוטין מהמוכר במחקר הארץ: כאן קמו יישובים רבים ומגוונים שכללו בין השאר כפרים גדולים, שעסקו בחקלאות, לצד אתרים, שהתמחו במרעה, וכן בתי קברות נרחבים. בלב גוש היישובים הוקם מרכז מבוצר - ח'רבת מייתה - שהיה כנראה המוקד המנהלי והחברתי של המסגרת התרבותית הזאת.

ההרצאה תעסוק בתגליות החדשות בשומרון ובמשמעויות הנובעות מהן. יוצגו תוצאות החפירה בח'רבת מייתה ובנקודת גובה מינוס 167, ותוצג סינתזה התיישבותית חדשה על פי עיבוד תוצאות הסקרים הרלוונטיים שנערכו באזור בשימת דגש על מאפיינים גאוקולוגיים של המרחב בכלל ושל האתרים השונים בפרט.

זיהוי ותפקידה של ח'רבת קיאפה: ארכאולוגיה, גאוגרפיה היסטורית והיסטוריוגרפיה

ד"ר יגאל לוי, אוניברסיטת בר אילן

ח'רבת קיאפה, השוכנת על ראש גבעה החולשת על הגדה הצפונית של עמק האלה, היא אחד האתרים הארכאולוגיים המרתקים ביותר שנחשף בשנים האחרונות בארץ ישראל. מדובר באתר קטן, מבוצר בחומת סוגרים מעגלית בעלת שני שערים, שעיקר היישוב בו התקיים במשך תקופה קצרה בסביבות שנת 1000 לפסה"נ, ראשית ימי המלוכה הישראלית. האתר יושב על הגבול הגאוגרפי בין ארץ יהודה לארץ פלשת, קרוב מאוד למקום הדו־קרב בין דוד וגלית והמערכה בין צבא שאול והפלשתים המתוארת בשמ"א יז. הממצא מרתק: כלי פולחן, כלי נשק וכתובת בכתב פרוטרכנעני.

מאז ראשית החפירה מתנהל ויכוח ער בין החוקרים על זיהוי האתר, על זהות תושביו ועל תפקידו במרחב. החופרים, יוסי גרפינקל וסער גנור מן האוניברסיטה העברית בירושלים, רואים באתר עיר מבוצרת יהודאית מימי מלכות דוד ומזהים אותו עם "שערים" הנזכרת ביהושע טו, ושהדרך המובילה אליה נזכרת בתיאור המערכה בשמ"א יז. רבים אחרים, כגון נדב נאמן, ישראל פינקלשטיין ועדו קוק, חולקים על פרשנות זו ורואים במקום יישוב כנעני או פלשתי. הם חולקים גם על התיארוך שקבע גרפינקל ומשייכים את האתר לתקופת ההתנחלות והשופטים.

מתוך עיון בממצא, במקורות ובשטח, אין אנו מקבלים את זיהוי האתר עם "שערים" ואת התפיסה הרואה בה "עיר מבוצרת מימי דוד". לדעתנו, אפשר לזהות את המקום עם "המעגל" - המחנה העיקרי של צבא שאול הנזכר בשמ"א יז, 20. הרצאתנו תנתח את הממצא ואת המקורות, ותציע להבין את סיפור המערכה במסגרת ההיסטוריוגרפיה של ראשית המלוכה בישראל.

עדויות לשינויים פולחניים ביהודה - מזבחות הקטורת דמויי הקובייה כמקרה מבחן

נחשון זנטון, רשות העתיקות

כלי קטורת רבים ומגוונים נמצאו בכל רחבי ארץ ישראל בתקופת הברזל, כמו גם בתקופות שקדמו לה. בתקופה הפרסית חל שינויי משמעותי בתפוצת כלים אלו. ההרצאה תעסוק בהשוואת הממצא הארכאולוגי והמקורות ההיסטוריים ובמשמעות השינויים התרבותיים, הפולחניים והאידיאולוגיים העולים ממנו.

השלטון האשורי בשומרון על פי תעודות מנהלתיות אשוריות

ד"ר שון־זליג אסטר, אוניברסיטת בר אילן

האימפריה האשורית שלטה בשומרון בין שנת 722 לפסה"נ לבין נפילת האימפריה בסוף המאה השביעית לפסה"נ. נכון לעכשיו, רוב הדיונים על השלטון האשורי מתבססים על הכתובות המלכותיות ועל הממצא החומרי, אך יש מספר נכבד של כתובות מנהלתיות המראות כיצד פעלה המנהלה האשורית בפחוות כבושות. חלק מכתובות אלה מתייחס ישירות לשומרון, וחלק מתייחס לאזורים אחרים, אך ניתן ללמוד מהן על המנהלה בשומרון. בעזרת תעודות אלה אפשר ללמוד על זהות האנשים שהוגלו אל השומרון, על סוגי המרכזים המנהלתיים האשוריים באזור ועל מידת ההתערבות האשורית בכלכלה המקומית. מתעודות אלה מתבררות כמה נקודות: א. ניתן להטיל ספק במידת ההצלחה של האשורים ליישב בשומרון ערביים נוודים (כפי שסרגון טוען בכתובות המלכותיות שלו). ב. המנהלה בעיר שומרון עסקה בעיקר בעניינים פנים־פחוותיים בעוד שמרכזים אחרים, לאורך הדרך הראשית המשתרעת לאורך החוף, עסקו בהפעלת המערכת של שליחים אשוריים ואספקת הצבא כשהוא נע לכיוון מצרים. ג. לא ברור שהאשורים ניסו להגדיל את התוצרת החקלאית המקומית על מנת להגדיל את תפוקת המסים מן האזור.

הר אפרים תחת הכיבוש האשורי ושאלת התרחבותה של ממלכת יאשיהו

אהרן טבגר, אוניברסיטת בר אילן ומדרשת הרי גופנא

הר אפרים נמצא בדרום השומרון באזור שנכלל בתחומה של ממלכת ישראל בתקופת הברזל. בשנת 722 או 720 לפסה"נ נכבשה העיר שומרון, וממלכת ישראל חדלה להתקיים. התיאור המקראי על החורבן הקשה וההגליות הרבות מצטרף לתיאור הארכאולוגי של השבר היישובי באזור. יחד עם זאת, הן העדות הארכאולוגית והן העדות מן המקורות ההיסטוריים מלמדות כי לא כל הממלכה ניטשה לחלוטין, וכי הבירה שומרון הפכה להיות בירת פחוות אשורית.

בהרצאה אביא נתונים על אודות התמונה היישובית והמנהלית בתקופה שלאחר הכיבוש האשורי, ואדון בהשפעה שהייתה לכיבוש זה על הר אפרים ביחס לאזורים השונים בתחומי הממלכה עקב חדירת השלטון האשורי והושבת אוכלוסייה זרה בתחומי הפחוות האשורית.

התמונה היישובית והמנהלית והשחזור ההיסטורי של המאורעות באזור זה בתקופת השלטון האשורי מאפשרים לתת מבט חדש על שאלת התרחבותה של ממלכת יהודה בימי הרפורמות שערך המלך יאשיהו במחצית השנייה של המאה השביעית לפסה"נ.

מושב ב: תפקיד הקהילה והעצמה אישית

יו"ר: פרופ' שולמית קרייטלר, אוניברסיטת תל אביב

כפר הסטודנטים כמכשיר לפיתוח שורשיות אידאולוגית: מחקר השוואתי בין אזורי

אסף ליבוביץ² וד"ר מרים ביליג³

1. האוניברסיטה העברית בירושלים 2. אוניברסיטת אריאל בשומרון 3. מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן

בעשור האחרון החל להתפתח בישראל פתרון מגורים חדש לסטודנטים המכונה 'כפר סטודנטים'. ייחודו הוא בכך שהוא מציב בפני הסטודנטים המתגוררים בו אתגרים אידאולוגיים משימתיים ברמה הלאומית, המקומית, הקהילתית והאישית.

אנו מבקשים לטעון כי לכפרי הסטודנטים יכול להיות תפקיד מרכזי בעיצוב ובפיתוח תחושת ילידות אידאולוגית של הסטודנט עם האזור. זאת, כאשר כפר סטודנטים מבוסס על שני אדנים: האדן הראשון מעצב את הסיפוק מהמקום ונשען על אלמנטים של מענה לצרכיו של הסטודנט ברמה האישית והמטריאלית: סיפוק מהקבוצה וחיי החברה, מאיכות החיים שבמגורים במקום, מנגישות לאקדמיה ולתעסוקה וכן מהיכולת למימוש עצמי מבחינה אקדמית וכלכלית. האדן השני מתמקד בפן הערכי-רעיוני הייחודי והגשמתו בכפרי הסטודנטים בישראל. זאת, דרך פיתוח תחושת גאווה וקהילה של היחיד כלפי הכפר מעצם השתייכותו לקבוצה רעיונית מובחנת, תרומתו החברתית למען המקום ולמען האוכלוסיות המוחלשות המתגוררות בו ותרומתו להתיישבות בפריפריה באמצעות החלטתו להמשיך ולהתגורר באזור ולפתחו כחלק מהגשמה רעיונית רחבה.

חקר מקרה של התערבות מקצועית לאחר פיגוע טרור חוזר בקהילה קטנה

חיה שכנר¹, מרים שפירא², חפצי קיגל³ וד"ר חיה פאסיק⁴

1. האגף לשירותים חברתיים מוא"ז שומרון 2. מהו"ת ישראל 3. היחידה לטיפול בטראומה ובאבדן, מוא"ז שומרון 4. אוניברסיטת אריאל בשומרון

קיימים פרוטוקולים מבוססי ראיות להתערבות מקצועית לאחר טראומה קולקטיבית ברמת הפרט והקהילה. בהצאה נבחן מקרה ספציפי כדי לשדרג את יכולתנו לפתח וליישם פרוטוקולים אלו בצורה יעילה. נתמקד בפן הייחודי של ההתערבות ושל תהליך ההחלמה הקולקטיבית לאחר פיגוע טרור ביישוב איתמר בשומרון. תיאור האירוע הטראומטי: בשעות המאוחרות של ליל שבת, 11 במרץ 2011, טיפסו שני פלשתיניים מעל גדר היישוב (מס' תושבים--200), נכנסו לאחד מבתי התושבים, ודקרו למוות חמישה בני משפחה: שני הורים ושלושה ילדים. הבת הבכורה במשפחה חזרה מפעילות נוער וגילתה את הזוועה שהתרחשה בביתה. שני אחים נוספים הסתובבו המומים בתוך הבית.

מתוך ההקשר של אופי הקהילה וההיסטוריה שלה ואופי הפיגוע פיתחנו את המושג של 'טראומה קולקטיבית מורכבת' (Complex Collective Trauma). לטראומה מסוג זה יש שני קריטריונים: 1. קיימת חשיפה חוזרת, כרונית ומצטברת לאירועים טראומטיים. בעשור האחרון נרצחו 20 אנשים מאיתמר במספר רב של פיגועי טרור, כולל האירוע שהתרחש ב־2002, שכמו באירוע הנידון, חדרו המחבלים ליישוב ורצחו אם ושני ילדים בתוך ביתם. 2. קשיים בהתמודדות עם האסונות משפיעים על המרקם הבסיסי של הקולקטיב - מערכת אמונות, דימוי עצמי ושליטה על רגשות ודחפים (התגובה הפוסט-טראומטית באיתמר תפורט בהצאה).

ההתערבות בעקבות טראומה קולקטיבית מורכבת מתמקדת ברמות אקזיסטנציאליות שונות ונמשכת לטווח ארוך יחסית. מרגע היוודע הפיגוע ובמשך שנה ויותר התערב צוות רב-מקצועי במערכות הקהילה, בבתי הספר, בתת-קבוצות, במשפחה ובפרט. הצוות כלל את מנהיגות היישוב בשיתוף עו"סים, פסיכולוגים ואנשי חינוך ממועצה אזורית שומרון.

נדון בכמה חידושים בתהליך ההתערבות: 1. Reaching out - ביקורי בית אצל כל התושבים בשבוע שלאחר הפיגוע לצורך הערכה, מיון, עזרה ראשונה והפניה לטיפול, 2. פיתוח כלי הערכה - מפת מעגלי פגיעות שלובים, 3. יצירת תפקיד מתכלל לתקופה של חצי שנה לשם ריכוז ותיאום ההתערבויות המשותפות בכל הרמות של

צוותים רבי-מקצועיים ובעלי תפקידים בקהילה, 4. הכרה של ביטוח לאומי בכל תושבי איתמר כנפגעי חרדה, אם ירצו לקבל טיפול קצר מועד.

לסיום נביא מסקנות מתוך ניתוח והערכה שיטתית של ההתערבות מנקודת מבטם של המתערבים שהתבססה על ניתוחי תצפיות, על פרוטוקולים של ישיבות ועל ראיונות עומק עם שני ראשי צוות מקצועיים, שבעה עובדים סוציאליים, שלושה פסיכולוגים וארבעה תושבי איתמר שמילאו תפקידים בצוות ההתערבות. כמו כן, נתייחס למאפייני העבודה הטיפולית בקבוצות ובפרטים.

חקר מקרה זה מוסיף להבנה רחבה של טראומה ופוסט-טראומה לאחר אסון ומצביע על כיוונים להתערבות יעילה בהקשרים שונים.

עקירת מגרון - מבחן בצל ההתנתקות

משה גוטמן וד"ר חיה פאסיק, אוניברסיטת אריאל בשומרון

ההרצאה תסקור מחקר שהתבסס על ליווי במשך תשעה חודשים של תהליך עקירה קהילתית שהתרחש באחד היישובים החדשים ביו"ש. התהליך נותח באמצעות המודל הרב-ממדי אשר פיתח בן יוסף (2010) במחקר שנערך בקהילות גוש קטיף.

ממצאי המחקר הראו כי מול אתגר העקירה, שהנו איום קהילתי קשה ביותר, שמרה הקהילה על דפוס תפקוד גבוהים ואפקטיביים בתוך שמירה על שלמותה ועל חוסנה ובתוך קיומו של תהליך חשיבה והתנהלות רציונלית רציפה הן במישור הפנים-קהילתי והן במישור ההתמודדות החיצוני עם האיום, תהליך שאינו מובן מאליו במצבים טעונים כל כך מבחינה רגשית, ועומד בניגוד לחלק מן הממצאים המוכרים ממחקרי גוש קטיף. ההרצאה תעסוק בשאלות: מהם הגורמים שאפשרו לקהילה לתפקד באפקטיביות כקבוצה עובדת שאינה בורחת, או לחלופין 'מתחפרת', במאבק מול אויב חיצוני בעת משבר? מה היה סוד העמידות הקהילתית? כיצד הצליחה הקהילה לשמר מתח חיובי, שסייע בידה לשמור על שלמותה, למרות המתחים האידאולוגיים? מהו 'סוד ההצלחה' הקהילתית במקרה זה? והאם ניתן להסיק מניתוח הממצאים על עקרונות להתנהלות קהילתית במצבי משבר וחירום?

אפשר להציע הסברים מספר להתרחשות זו בבחינתם בפרספקטיבה שמעניקה התבנית הרב-ממדית (בן יוסף, 2010) ככלי לתצפית אינטגרטיבית ברבדים המתרחשים בזמנית במשברים קהילתיים. ההסבר הראשון יעסוק בדפוסי התקשורת בקהילה, השני - ביחסי ההנהגה והמונהגים והשלישי - במערכת האמונות והערכים ושילובם בהתנהלות הקהילתית במאבק.

דומה כי יש יסוד סביר להניח כי בממצאי חקר מקרה זה יש כדי לתרום להבנת ההתרחשויות הקהילתיות במצבים דומים, וכן יש בהם כדי להוות נקודת פתיחה לבניית מודל התערבות של גורמי הקהילה ברשויות המקומיות ובגופי החירום למקרים מסוג זה.

תפקיד רכז/ת הקהילה והשפעתו על הפעילות הקהילתית ביישובי יהודה ושומרון

ד"ר אסתר זיכלינסקי¹ וד"ר שי בן יוסף²

1. אוניברסיטת אריאל בשומרון 2. אוניברסיטת תל אביב

תפקיד רכז/ת הקהילה הנו ייחודי ליישובים ביהודה ושומרון ובמידה רבה מהווה פיתוח חדשני של תפקיד בשכר (לעובד מתוך הקהילה), שנועד לחזק ולפתח את ההתנדבות ואת הפעילות הקהילתית ביישוב. תפקיד רכזות הקהילה התגלה כמשמעותי מאוד בתחום המנהיגות החברתית בתהליכי השיקום של הקהילות המפונות מגוש קטיף (בן יוסף, 2010).

מגמת השינוי בהתיישבות הכפרית בישראל הביאה לצמיחתם של ממלאי תפקיד מקצועיים בשכר (טופל, 2005). בתוך כך, נראה שתפקיד רכזות הקהילה שהחל ביהודה ושומרון עשוי להיות משמעותי גם במגזר הכפרי כולו. התרופפות הקהילה במגזר הכפרי אינה רק אתגר ישראלי. ייתכן כי הבנה מעמיקה של התפקיד ומשמעותו בעבור הקהילה הכפרית עשוי גם להוות כלי התערבותי חברתי בקהילות כפריות במדינות מערביות בחו"ל.

מטרות המחקר: בחינת מרכיביו של תפקיד רכזת הקהילה כולל תחומי פעילות, מיומנויות דרושות, השפעת מאפיינים אישיים וחברתיים על מילוי התפקיד, דפוסי ההתערבות הנהוגים על ידה ובעיקר השפעתו של התפקיד על הפעילות הקהילתית של היישובים. שיטת המחקר מבוססת על שילוב בין שיטה איכותנית לכמותנית. ממצאי ביניים: א. נראה ששילוב ההתפתחות של התפקיד באזורים שונים משפיעים על המידה שבה הרכזות משתפות את מנהיגות היישוב בעבודתן. ב. הרכזות מייחסות הצלחה בתפקיד למשתני אישיות ולקשרים יותר מאשר להכשרה ולהדרכה מקצועית. ג. נראה כי רכזות הקהילה מתמקדות בחיזוק הלכידות הקהילתית ובניית תשתיות למעורבות התושבים בחיי הקהילה. ד. נראה כי הרכזות אינן מייחסות חשיבות רבה לחיזוק הלכידות הכלל מועצתית. ממצאים נוספים יוצגו בכנס.

שיתוף הציבור באמצעות האינטרנט: בחינת דיון דליברטיבי ותוצאותיו בפורום מקומי בשומרון

ד"ר אזי לב און, אוניברסיטת אריאל בשומרון

בהרצאה אציג ממצאים ראשוניים מדיון יישובי שנערך באמצעות האינטרנט ביישוב רבבה לגבי עתידו וכיווני התפתחותו. מטרת המחקר היא ליצור חוויית שיח בין תושבים בקהילות בישראל ולבדוק כיצד תהליך דיון מתרחש בפועל ומהן תוצאותיו.

שיח דיוני הוא כזה שבו משתתפיו בוחנים בקפידה מעלות ומגרעות של בעיות משותפות, ומגיעים לפתרונות בעלי בסיס נימוקים איתן לאחר פרק זמן של בחינה מדוקדקת ושקולה בתוך התייחסות למגוון רחב של דעות והשקפות. דיון ציבורי דליברטיבי עשוי להביא לתוצאות, כגון לגיטימציה מוגברת, תחושת מסוגלות פוליטית של המעורבים בדיון והגעה להחלטות שקולות יותר מאלו שהיו מתקבלות באפיקי קבלת החלטות שגרתיים. במסגרת סדרת מחקרים על אודות דיון ציבורי נבחר היישוב רבבה (בשיתוף המו"פ האזורי) בשל הרכב האוכלוסייה והסוגיות העומדות בו על סדר היום. הנושא נבחר בשיתוף עם הוועד המקומי אשר ליווה את התהליך. כחלק מהתהליך, שבועות מספר לפני הדיון הועלו לפורום היישובי חומרים שהוכנו מראש, המציגים זוויות שונות ומגוון טיעונים לגבי הנושא העומד על הפרק. על מנת לאמוד את השפעת הפרויקט בראשית הדיון ובסיומו מילאו המשתתפים שאלון שכלל מדדים לאוריינטציות פוליטיות, לתפיסת השיח הציבורי בישראל, לתפיסת הדמוקרטיה הישראלית ולהשתתפות פוליטית.

בחינת הסיכויים והסיכונים של שיתוף הציבור באמצעות האינטרנט רלוונטית במיוחד ביישובי השומרון בשל הסוגיות המורכבות העומדות על הפרק ובשל אופיים הקהילתי של יישובים רבים והקשר ההדוק בין התושבים לרשות או לוועד המקומי. אנו מקווים שהפרויקט יאיר על הסיכויים והסיכונים בשיתוף אזרחים בפורומים דליברטיביים, יעשיר את ארגז הכלים המצוי בידי קובעי מדיניות בבואם לשקול את שיתוף הציבור בתהליכי פתרון בעיות וקבלת החלטות.

מושב ג: חקלאות וחקר הצומח והחי

יו"ר: פרופ' דן איזיקוביץ, אוניברסיטת תל אביב

גידול פרחים וצמחי נוי באזור ההר הגבוה: סקירת מצב והזדמנויות חדשות

ד"ר מיכאל רובינזון ונדעון לוריה, מו"פ ההר המרכזי

תנאי האקלים באזור ההר מתאימים במיוחד לגידולם ולריבויים של מגוון פרחים וצמחי נוי ייחודיים. תנאים אלה כוללים: טמפרטורות קרירות יחסית בעונות האביב, הקיץ והסתיו, טמפרטורות קרות בחורף, עצמות קרניה גבוהות ולחות אוויר נמוכה יחסית.

מטרת העל של מחקר זה היא לפתח כמה גידולים חדשים ואינטנסיביים לייצוא ולשוק המקומי, אשר יפרנסו מגדלים בהר. שוק הפרחים בישראל מוערך ביותר מ-400 מיליון ש"ח לשנה (לא כולל ייצוא). השוק המקומי נמצא במגמת גדילה מתמדת וישנה דרישה רבה לגידולים חדשים, הן לפרחי קטיפה והן לעציצים פורחים.

במחקר זה אנו עובדים עם כמה גידולים חדשים: 1. נוריות - יתרונות ההר מתאפיינים בשתילה מוקדמת בחודשי הסתיו וקטיפה מאוחר יותר בחודשי האביב. 2. האירוס הסיבירי - גידול קני שורשיו במי קולחים כחומר ריבוי לגינון לייצוא. הצמח, שהגו גאופיט, מוכר ומבוקש בצפון אירופה לצורכי גינון. 3. בן חצב פרואני - כעציץ פורח לחורף. בגידול הצמח באזורי ההר הקרירים יהיה אפשר לשתול את בצליו כבר בסוף הקיץ ולקבל עציצים פורחים באמצע החורף. 4. דיסנטרה - כחומר ריבוי לייצוא. על ידי ניצול תנאי האקלים של אזורי ההר אנו מתכננים לרבות את הדיסנטרה במהירות ולהכינה למטרות עיצוץ לחג האהבה באירופה. 5. קאלה צבעונית - פרח קטיפה ועציץ פורח המבוקש ביותר בשוק העולמי. התרומה הצפויה במחקר היא מציאת גידולים חדשים המתאימים לאופים של מגדלי ההר בתוך ניצול האקלים הייחודי של ההר: קר בחורף וטמפרטורות ממוזגות בחודשי הקיץ.

השפעת כנות גפן מרסנות על ביצועי הזן קברנה סובניון

ערן הרכבי¹, מיכל אקרמן², ד"ר ישי נצר וד"ר אלישיב דרוי³

1. משרד החקלאות 2. יקב תבור 3. מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן

לכנה השפעה רבה על תהליך גדילת הגפן. בעולם ובארץ ישנו שימוש בטווח רחב של כנות למטרות שונות. יש כמה עבודות המצביעות על כך שלכנות השונות השפעה על איכות הענבים והיין. הכנות משפיעות על עצמת הצימוח של הגפן ועל ידי כך משפיעות גם על היבול ועל איכות ההבשלה.

באזורי ההר הגבוה קיימים הרבה כרמים מהזן קברנה סובניון הסובלים מעודפי צימוח, הנובעים מכך שבאזור משקעים רבים וקרקות המסוגלות לאגור מים לחלק נכבד מתקופת הקיץ. איכות הכרמים הללו נפגעת במקרים רבים כתוצאה מהצללה חוזרת ומחוסר איוון בין נוף לפרי. היינות המתקבלים מהכרמים הללו הם בעלי אופי עשבוני, טעמי הפרי נחלשים, וצבע היין נחלש. נוסף על כך, חלקות אלו עתירות עבודה כתוצאה מקיטומים חוזרים ועבודות חשיפת פרי על ידי הורדת בני שריגים וחילון.

בעבודה זו יש רצון להתמודד עם הבעיה על ידי כנות הנחשבות מרסנות צימוח. הריסון קורה כתוצאה מהשתרשותן השטחית ומרגישותן הרבה יותר לתנאי חוסר מים. מטרת המחקר היא לבחון את השפעתן של כנות מרסנות על מדדים פיזיולוגיים של הגפן ערב בציר, על מדדי יבול ועל איכות היין בזן קברנה סובניון. כל זאת, לאחר ויסות היבול והתאמתם ליצור יין איכותי. המחקר נערך באזור גוש עציון בכרם מהזן קברנה סובניון שניטע בשנת 2007. הכנות הנבדקות הן: 1. פולסן - כנה חזקה, 420A 2. - כנה מרסנת (טיפול משקי), 3. ריפריה גלואר - כנה מרסנת (בבחינה). הניסוי נערך בשש חזרות בתבנית של בלוקים באקראי.

במעקבי ההבשלה ניתן לראות שכנת הריפריה מקדימה את יתר הכנות לאורך כל עונת ההבשלה בכמעט עד שבועיים. לקראת הבציר אין הבדלים מובהקים בטחני העלווה של הזן קברנה סובניון המורכב על הכנות השונות. אף על פי שבגפנים על הכנות השונות נמדדו שטחי עלווה דומים (ואף מעט קטנים יותר בריפריה), נראה כי כנת הריפריה סובלת מעקת מים חריפה יותר בהשוואה לשאר הכנות החשופות לאותו משטר השקיה. חלק ניכר מיכולת הריסון של כנה זו נובע מיכולתה הנמוכה להתמודד עם מחסור במים. כנת 420A מצליחה להראות קצב פוטוסינתזה ומוליכות פיוניות משופרים יותר יחסית לכנת הריפריה. ביחס לכנת הפולסן. יבולי הקברנה סובניון על כנת ריפריה היו נמוכים באופן מובהק מיבולי הזן על הכנות פולסן ו-420A. מאחר שאין ירידה במשקל הגרגר, כנראה מדובר באשכולות קטנים ודלילים יותר. עובדה זו יכולה להתיישב עם ביצועי פוטוסינתזה נמוכים יחסית.

כפי שצויין, במעקבי ההבשלה לכנת הריפריה נטייה ברורה להקדמה בבציר. לריפריה נטייה ל-pH נמוך בתירוש גם כאשר הסוכר גבוה. בטעימת היינות שהוכנו ביקב המחקרי של מו"פ שומרון בלטו היינות שהוכנו מקברנה סובניון על כנת הריפריה. יינות הריפריה קיבלו ציון כללי גבוה בטעימת היין לעומת הכנות האחרות. הכנה בלטה בצבע היין בתחושת האף ובטעם היין.

זני תמר עתיקים - אפשרות תרומתם לחקלאות עתידית בארץ

ד"ר ליאת יוספסברג בן יהושע¹ ופרופ' שמשון בן יהושע²

1. מכון וייצמן 2. מינהל המחקר החקלאי, בית דגן

גידול התמר שב והיה לאחד הגידולים הרווחיים בחקלאות ארצנו, והוא הענף המרכזי באזורים החמים, מגינסר על חוף הכינרת עד בקעות הירדן והערבה. כיום הענף מבוסס על הזנים מג'הול, דקל נהר, ברהי, חדרווי וחיאני. כמו כן, נטועים בעיקר בצפון הארץ גם הזנים חלאוי, אמרי דרי וזהידי. לפרותיהם של זנים אלה יש ביקוש בארץ ובעולם, והם נמכרים במחירים סבירים המקנים לענף רווחיות נאותה.

בראשית המאה ה-20 לא נמצאו בארץ מטעי תמר אלא במקומות מיוחדים, כגון ביריחו, בדיר אֶל בֶּלַח, ברצועת עזה ובאזור הירמוך. ואולם, לא היה אפשר להשיג חומרי ריבוי מעצים אלה. כל הזנים שישנם כיום בארץ נקנו ויובאו משנת 1924 מעירק, מצרים, מפרס, ממרוקו ומקליפורניה במסעות נועזים ורווי הרפתקאות של בן ציון ישראלי ואחרים.

בעבר הרחוק זכו זני התמר, שהיו גדלים בארץ ישראל מתקופת בית שני ועד לכיבוש הממלוכי, לשבחים מרובים ממומחים בין לאומיים שעסקו בנושא זה. כל הזנים הללו נכחדו, אך נותר אוסף ענק של למעלה מ-100,000 חרצנים שנמצאו במחקרים ארכאולוגיים בארץ.

במחקר פורץ דרך של סלון וחבריה נמצא שניתן להנביט חרצני תמרים בני אלפיים שנה. עבודה זו בודקת את האפשרות להחייאת זני העבר המשובחים בשימוש בכלים מולקולריים לבחינת רצפי ה-DNA לבחינת הקרבה בין התמר שהונבט 'מתושלח' לזנים של ימינו.

צמחי צוף באזור השומרון - הפוטנציאל האנטיביוטי

ד"ר שירי נבון-נציה, אוניברסיטת אריאל בשומרון ואוניברסיטת תל אביב

העלייה בזיהומים הנגרמים על ידי חיידקים יציבים לתרופות אנטיביוטיות היא בעיה קלינית כלל עולמית בעלת השלכות קשות לבריאות הציבור. במהלך העשורים האחרונים בשל צריכה מוגברת של אנטיביוטיקה והתפשטות של אלמנטים גנטיים שונים המקודדים ליציבות לאנטיביוטיקות, הופיעו זני חיידקים היציבים כמעט לכל האנטיביוטיקות הקיימות. זיהומים הנגרמים על ידי חיידקים אלה כרוכים בתחלואה קשה ואף תמותה. יחד עם זאת, קצב הפיתוח של אנטיביוטיקות חדשות נמצא בירידה מתמדת, וקיים צורך חיוני במציאת חומרים חדשים בעלי פעילות אנטי-חיידקית משמעותית.

מטרת המחקר היא לבחון את הפוטנציאל האנטי-בקטריאלי של צוף מפרחי בר שונים מאזור השומרון כנגד חיידקים פתוגניים שונים הגורמים למחלות בבני אדם. ייסקרו שיטות שונות לאיסוף צוף ולבחינת הפעילות האנטיביוטית שלו כנגד חיידקי מעבדה וחיידקי יציבים לאנטיביוטיקות מרובות שבודדו מחולים. מידע על התכונות האנטי-חיידקיות של צוף מפרחי בר שונים בשומרון יכול לשמש בסיס לקבלת החלטות מושכלות בנושא העשרת הצופני בשומרון, ובכך יכול לקדם את האפשרות של יצירת דבש מועשר בתכונות אנטיביוטיות.

אריגי הארגמן ממערות מורבעאת

ד"ר נעמה סוקניק, פרופ' זהר עמר, ד"ר דוד אילוז וד"ר אורית שמיר, אוניברסיטת בר אילן

כבר בתקופות הקדומות נהג האדם לצבוע את אריגיו בשלל גוונים שהופקו בדרך כלל ממקור צמחי או ממקור מן החי. חומרים אלו, הנקראים צבענים, טומנים בחובם סוגיות רחבות, כמו יכולת טכנולוגית, יכולת כלכלית, מעמד חברתי וקשרי מסחר, והם עשויים להרחיב את ידיעתנו על התרבות החומרית של יושבי האתר בתקופה הנדונה.

מבדיקות שנעשו לאחרונה במכשור אנליטי מתקדם לזיהוי צבענים באריגי מדבר יהודה נתגלו שלושה אריגים ייחודיים, בין אריגי מערות מורבעאת, המתוארכים לתקופה הרומית. אחד - אריג שנצבע בעזרת החילזון הימי, ארגמן קהה קוצים (*Murex trunculus*), ושני אחרים - אריגים שנצבעו צביעה כפולה להשגת גוון הארגמן

בעזרת ארגמן קהה קוצים והכנימה הארמנית (*Porphyrophora hameli*). צבע הארגמן היה לצבע היוקרתי ביותר מבין קשת הצבעים שהוכרו בתקופות הקדומות, והיה לסמל בני המעמד הגבוה ולמושא בעיני החברה. בחינת האריגים בהיבטים השונים מעידה על כך שאריגים אלו הנם אריגי יבוא, החריגים לממצא האריגים בארץ, המתוארכים לתקופה הרומית, שרובו עוטר בגוון הארגמני אך באמצעות צבענים ממקור צמחי, שהיו זמינים וזולים בהרבה. על פי הקונטקסט הארכאולוגי, הממצא מתוארך לתקופת מרד ברכוכבא, והוא עשוי לשפוך אור על האנשים שלבשו אריגים אלה ועל השתייכותם המעמדית.

מושב ד: מחקרים בתקופות המשנה והתלמוד והעת החדשה

יו"ר: פרופ' אדם זרטל, אוניברסיטת חיפה ומכללת כנרת

אחוזתו של תלמי איש רודוס, מקווה מימי בית שני בכפר דיר איסתיא

זאב ח' (ז'אבו) ארליך, עפרה

תלמי, איש רודוס, היה ידיד קרוב של הורדוס עוד לפני שהתמנה הורדוס למלך ביהודה. לאחר מכן, שירת אותו. בין תפקידיו: שר הכספים, שומר החותם ומעל לכול – מקיים הצוואה של הורדוס. אחוזתו של תלמי הייתה בכפר חארס שבלב השומרון, והיא כללה מבנה מבוצר, מבני מגורים, שטחים חקלאיים ומבני שירות. שרידיהם שרדו בשטח, כמו גם שימור שמו של הורדוס, בשיבושים קלים. האחוזת הוקמה בין כפרים יהודיים מן המאה האחרונה של ימי הבית השני.

אחד מן הכפרים הללו היה היישוב הקדום שעל שרידיו יושב כיום הכפר דיר איסתיא, כחמישה קילומטרים מצפון-מערב לאריאל. הכפר נמצא 1.8 קילומטרים מצפון לכפר חארס ולתל 'חרי איתל', הסמוך לו ממזרחו, ו-3.5 קילומטרים ממזרח לכפר קרוואת בני חסן ולמכלול האתרים מימי הבית השני הקשורים בו. בגרעין הכפר התגלה מקווה טהרה. בתיאורו ובהקשרו תעסוק ההרצאה. על פי מבנה המקווה והטיח שעל דפנותיו, ניתן לתארו לימי הבית השני. כיום גלויים ארבע מדרגות בלבד, אך אל המקווה המקורי ירדו, ככל הנראה, ב-19 מדרגות. חלקו של המקווה איננו מקורה, וחלקו מקורה בארבעה לוחות קירוי מאבן, ככל הנראה מקוריות, הנשענות על קורבלים ובולטות משפת המקווה אל חללו של חלקו עליון. המקווה בדיר איסתיא מהווה תוספת חשובה למכלול האתרים הקשורים לאחוזת ולסביבתה בשלהי ימיו של הורדוס.

היישוב היהודי בפלך תמנה משלהי ימי הבית השני ועד מרד ברכוכבא

דביר רביב, אוניברסיטת בר אילן ומדרשת הרי גופנא

פלך תמנה היה אחד ממחוזותיה הצפוניים של ארץ יהודה בשלהי ימי הבית השני ועד מרד ברכוכבא (התקופה הרומית הקדומה). תחומו של הפלך השתרע מאזור נחל מודיעים בדרום ועד נחל קנה בצפון. אופיו המבותר של אזור הפלך וריחוקו היחסי ממרכז יהודה הפכו אותו לאזור שוליים, ועל כך מעיד מיעוט האזכורים שלו במקורות ההיסטוריים. גורמים אלו השפיעו על כך שמעטים הם המחקרים העוסקים בפלך תמנה מהבחינה ההיסטורית, הגאוגרפית-היסטורית ובעיקר מהבחינה הארכאולוגית.

מן המקורות עולה שתמנה הפכה לעיר חשובה בשנת 43 לפסה"נ (קדמוניות היהודים יד, 275), ומכאן ואילך, במהלך התקופות הרומית והביזנטית, שימשה תמנה כבירת פלך (מלחמת היהודים ג, 54-55). במקורות מימי הבית השני נזכרים כמה יישובים יהודיים בפלך תמנה, כדוגמת בית רימה ובית לבן (משנה מנחות ח, ו), צרדה (למשל משנה אבות א, ד) ורמתים – בירתו הקדומה של הפלך (מקבים א, יא, 30). בדומה למקורות ההיסטוריים הדלים, גם המידע על אודות היישוב היהודי בפלך תמנה בתקופה הרומית הקדומה היה עד היום מועט יחסית. מידע זה כלל אתרים בודדים שבהם התגלו מקוואות טהרה ושתי מערות מפלט מימי מרד ברכוכבא. בהרצאה זו אבקש להציג חלק מן מידע הארכאולוגי שנאסף בשנים האחרונות במסגרת עבודה התזה שלי, מידע ששופך אור רב על תולדות פלך תמנה ותפרוסת היישוב בו בשלהי ימי הבית השני ומרד ברכוכבא.

מאוזולאון מן התקופה הרומית בח'רבת כפר קרע

יובל פלג ועוזי גרינפלד, קמ"ט ארכיאולוגיה איו"ש

ח'רבת כפר קרע נמצאת על כיפה מדרום-מערב ליישוב מעלה שומרון, בין הכפרים עזון וכפר תילת. בחודש ספטמבר 2012 נערכה חפירת הצלה מצפון-מערב לאתר בעקבות עבודות להקמת עמוד חשמל. כלי מכני שעבד במקום פרץ תקרה של מערת קבורה, ובחפירה התברר כי מעל המערה היה מבנה מאוזולאון מפואר בנוי גזית שרק חלקו שרד.

מערת הקבורה כוללת מסדרון כניסה המוביל לחדר מבוא בעל שלושה פתחים שדרכם נכנסו לשלושה חדרים קבורה: חדר אחד עם סרקופגים, חדר אחד עם כוכי קבורה וחדר קטן נוסף שבו נמצאו עצמות הנקברים בתפזורת. הכניסה אל חדר המבוא נחתמה על ידי אבן גולל, ששבריה נמצאו במקום. שניים מהחדרים היו מטיחים בטיח גס שנועד למנוע חלחול מים אליהם.

הממצא במקום, הכולל כלי חרס וזכוכית, תכשיטים ומטבעות, מצביע על שתי תקופות שימוש החל מהמאה הראשונה ועד לשלהי המאה השלישית לסה"נ.

חקר מערכות חקלאות קדומה באזור מודיעין

ד"ר מרדכי היימן¹ ודני איטקין²

1. רשות העתיקות ואוניברסיטת בר אילן. 2. אוניברסיטת בן גוריון בנגב

בשנים 1011-2012 נמשך פרויקט מיפוי ומחקר של מערכות חקלאות קדומה מטעם רשות העתיקות והמחלקה ללימודי ארץ ישראל באוניברסיטת בר אילן, בסיוע קרנות המחקר קראוטהאמר, מוסקוביץ וקושיצקי. בנוסף למיפוי נערכו בדיקות גאומורפולוגיות שנועדו לעמוד על תהליך היווצרותן של מערכות החקלאות.

תוצאות המיפוי: בדומה לשנים הקודמות גם כעת ניתן להצביע על קיומן של שתי מערכות חקלאות שונות שהתקיימו זו בצד זו במאות שש - שמונה לסה"נ: האחת - כוללת שדות אלוביאליים, מדרונות טרשיים, מתקנים ומערות קבורה הפרוטים במעין מעגל שקוטרו כמה מאות מטרים מסביב לכפרים. מערכת זו מייצגת את היישוב האוטוכטוני, היהודי והשומרני של חבל ההר שראשיתו בתקופת הברזל. השנייה - פזורה בצפיפות על פני כל המרחב, והיא כוללת מדרגות חקלאיות בוואדיות ועל גבי מדרונות, תלוליות אבנים, שומרות רבועות וגתות תעשייה. בכל המקרים נמצאו מערכות אלה בזיקה ישירה למנזרים ולכנסיות שתוארכו למאות שש - שמונה לסה"נ. תוצאת המיפוי בשנתיים האחרונות מאפשרת להצביע על הבדלים רגיונליים של מערכת זו בין הנגב, יהודה ושומרון.

תוצאות הבדיקות הגאומורפולוגיות: תצפיות שדה ובדיקות מיקרומורפולוגיות מראות כי סלע האב החשוף במודיעין וסביבתה הוא נארי. במאות שש - שמונה לסה"נ הוסר סלע זה מערוצים רבים לצורך חקלאות מדרגות. בתת-הקרקע החקלאית נמצאו שברי חרסים וחומר אורגני שרוף.

המעוז של 'מעוז ציון' - על דימויו של 'הקסטל' כמשלט, כמעברה וכאתר זיכרון

פרופ' ישראל רוזנסון¹ וד"ר יוסי שפנייר^{2,1}

1. מכללת אפרתה. 2. מכללת ליפשיץ ומכללת אורות ישראל

ההרצאה תדון בתדמיתו של הקסטל בציבוריות הישראלית לגווניה בהתייחס לזיכרון העז שהותיר ולעובדה שלמרגלותיו הוקמו מיד בתחילת שנות החמישים מעברות שנקראו על שמו, ואוכלוסיהן אף כונו 'קסטליאנים'. מבחינה זו נוצר כאן מפגש טעון בין מורשת המלחמה שהובלה בידי 'צברים' לבין עלייה חדשה קשת יום שעניינה העיקרי היה מוסב לקיום ולהיקלטות בסיסית.

התמונה העולה היא מורכבת. אשר לקסטל עצמו, הוא נחרט בזיכרון הלאומי כאתר בעל עצמה סמלית שהשפיעה על השפה.

סיפורו של הקסטל שימש מקור לא-אכזב לסיסמאות גבורה. הוא הצמיח ביטויים, כמו 'דור הקסטל' ו'דגל הקסטל'. יום כיבושו הפך ליום נזכר בלוח השנה שאף היה מועמד ל'יום שחרור ירושלים', והוא צוין במלאת

עשור ועשרים לכיבוש. הוא הובלט כהר מרשים ובודד בדימויים חזותיים: בולים, חותמות דואר, סמלים, ציורים, קריקטורות ולאחרונה סרטים. אפיונו כ'הר' גלש מעבר לצורך הגאוגרפי הבסיסי והעתק לתחום הסמלי. המחצבה שלו סיפקה אבנים, שזכו גם הן למעמד סמלי כ'אבני הקסטל' (הקמת בית הקברות בקריית ענבים, אנדרטת 'נזכור' בירושלים ועוד). יחד עם זאת, חרף המודעות לחשיבותו לא הוכשר האתר כאתר זיכרון או מורשת עד 1980.

בהרצאה נציין קווים להתפתחות תדמיתו של ההר שהפך סמל לנחישות ולגבורה, וכיצד הוא נתפס על ידי העולים החדשים שהתגוררו סביבו עד שקיבל מעמד של אתר זיכרון ומורשת לאומית.

מושב ה: השומרון - תרבויות ותרבויות נגד

יו"ר: פרופ' איציק כ"ץ, המסלול האקדמי המכללה למנהל

סרבנות צבאית של מתנחלים - האם תרבות נגד לאתוס הממלכתיות?

ד"ר איתן אורקיבי, אוניברסיטת אריאל בשומרון ומו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן

מחקר זה בוחן את עלייתו והתפתחותו של דגם הסרבנות הצבאית בימין הישראלי כטקטיקת מחאה נגד פינוי יישובים ביהודה ושומרון. המחקר מצביע על שלבי התגבשותה של טקטיקה זו למן הסכמי אוסלו ועד ימינו, ומתאר את היחס ואת התגובות אליה במוקדים שונים, בעיקר בימין הציוני-דתי.

המחקר קובע כי השימוש בסרבנות והאיום הרטורי בסרבנות צבאית הניעו שיח שכונן זהות חלופית לקבוצות שונות בימין הישראלי, ואשר עמד ביסודה של תרבות נגד שהתפתחה בקרב ציבור המתנחלים השותפים למעגלי המחאות הפוליטיות. תרבות נגד זו הציבה אתגר רעיוני ומעשי לאתוס הממלכתיות בציונות הדתית בישראל, ועוררה בתוך קבוצה זו שיח ער לא רק על גבולות הלגיטימיות של מחאה פוליטית, אלא על מושגי היסוד של התרבות הפוליטית בכללותה, כגון 'נאמנות', 'ציות' והשתתפות פוליטית.

המחקר מוצא כי הסרבנות הצבאית בימין הישראלי אמנם ממלאת תפקיד סימבולי המערער על כמה תפיסות יסוד של הציונות הדתית, אולם בה בעת היא מאפשרת למזג בין שני קטבים שהתפתחו בה בעיקר לאחר ההתנתקות: תפיסת הקרבן, שבעבורו הפנייה לסרבנות היא ביטוי לפרישה כתוצאה מטרואמה, ותפיסת האוונגרד, שבעבורו משמשת הסרבנות כלי מיקוח לצורך הסדרת תנאי ההשתתפות במרחב הציבורי והפוליטי.

מכינות קדם-צבאיות כמעצבות תרבות אסטרטגית - תרבות נגד ל'צבא האליטות'

ד"ר אודי לבלי² ושושנה לוביש-עומר¹

1. אוניברסיטת אריאל בשומרון 2. מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן

מאז שנות ה-80 החלה הציונות הדתית לרכז את 'מוסדות השיגור' של בניה לצבא בשומרון. מכינות קדם-צבאיות היוו רכיב החיבור של בני המגזר לצבא, וככאלה הם הגבירו את הקשר לאזור לא רק מבחינה אידאולוגית תורנית אלא גם מבחינה חווייתית אישית. השומרון הפך חלק מן הזהות של עתודת הפיקוד הצבאית המתגבשת. רוב המחקרים מלמדים על 'בשורות' שונות בתחום יחסי צבא-חברה שיושפעו מכך שבצה"ל ירכו המפקדים שהגיעו ממוסדות שכאלה, בעיקר בתחום ניהול השונות (תביעות דתיות להפרדה בין גברים לנשים בצבא) או בתגובות עתידיות לפינוי יישובים.

מחקר זה זונח רכיבים אלה ומעוניין לתפוס את השפעתם של מוסדות ההכשרה לצה"ל בשומרון על תורת הלחימה השוטפת. ניתוח שיח הביטחון בקרב אוכלוסייה זו מלמד כי מדובר בהתפתחות תודעה מעמדית של מקדמי מהפכת נגד - כנגד התפתחותו של צה"ל בשנות הידרשותו לעימות המוגבל בצבא פוסט-מודרני על מאפייני השונים. מוסדות ההכנה לשירות בשומרון יתארו על תרומתם להתפתחות החשיבה הצבאית ותורת הלחימה.

נוער הגבעות - פקטיקות מקומיות של מרד בין דורי

שימי פרידמן, אוניברסיטת בו גוריון בנגב ואוניברסיטת אריאל בשומרון

מעל עשור שאנו עדים להופעתה של קבוצה חברתית חדשה בזירה הישראלית שהצליחה להעסיק פלגים שונים בעלי אינטרסים שונים בחברה בישראל. בהתבסס על מחקר אנתרופולוגי שערכתי אני מבקש להאיר על עולמם של צעירים אלה, הנוטים לקיצוניות בתוך כדי הצגת מערכת אידאולוגית-תרבותית. הכינוי שרווח בחברה הישראלית למגוון צעירים, השותפים לפעילות פוליטית בלתי חוקית ואגרסיבית ברחבי יהודה ושומרון, יקבל מיקוד והגדרה מתאימה, וחברות 'נוער הגבעות' יוארו באמצעות ניתוח סוציולוגי ואנתרופולוגי. מעבר לאקטיביזם פוליטי שמציגים הנערים, השהות במרחבים מראה גם כיצד היאספות ספונטנית והתארגנות בלתי שיטתית משמשת קרקע נוחה ליצירת אידאולוגיה ותת-תרבות נגד מצדם של הנערים. באמצעות המרחב הנערים פועלים לעיצוב עולם רעיוני בעבורם ובעבור החברה המקומית. טענתי היא כי מה שהיה עלול להיראות במבט ראשון כאמצעי מהפכני מול המדיניות הפוליטית, מתברר בבחינה מעמיקה ככלי המבטא תהליך של רדיסוציאליזציה, מהדור הצעיר אל דור המבוגרים המקומי בהתנחלות. הפרקטיקות של בני הנוער הן במה שדרכה הם מבטאים את השקפתם על צורת החיים האידאולוגית במרחב ספר שכזה, וגם מבקשים לאתגר את רעיונות ההתיישבות של תנועת ההתנחלות. על ידי אימוץ סגנון חיים, המתקרב לטבע ולחיים בראשיתיים, ועל ידי שימוש בפרקטיקות מחאה אלימה ואגרסיביות הם מציגים מודל התיישבותי המנסה להגדיר בעבורם ובעבור הדור הקודם - דגם אחר של התנחלות.

שאלת השטחים ומקומה בהטרופוליטיקה של מפלגת ש"ס

ד"ר נסים ליאון, אוניברסיטת בר אילן

מאז הקמתה הייתה מפלגת ש"ס מעורבת בשאלות מדיניות. מצד אחד בלטה בה המחויבות לפסיקתו של מנהיגה הרוחני בדבר הנכונות להחזרת שטחים תמורה שלום, מצד שני בלטה בה העמדה הניצית והביטחוני של ציבור מצביעיה ועל חלקים מהנהגתה. המחקר מציע לראות בשאלת השטחים 'עמדה צפה' ששירתה את תרבות הנגד הפוליטית שפיתחה ש"ס לאורך השנים בחברה הישראלית.

מושב ו: מים וסביבה ביישובי ההר ובקעת הירדן

יו"ר: פרופ' יצחק בננסון, אוניברסיטת תל אביב

סקירת מצב איכות הסביבה ביהודה ושומרון

ד"ר ניצן לוי¹ ויצחק (איצה) מאיר²

1. איגוד ערים לאיכות הסביבה יהודה 2. איגוד ערים לאיכות הסביבה שומרון

לשטחי יו"ש יש כמה מאפיינים ייחודיים המשפיעים על המצב הסביבתי: 1. רגישות הידרולוגית גבוהה לזיהום מי תהום, המוגברת על ידי פיתוח מואץ בשני המגזרים: הישראלי והפלשתיני, 2. העדר גבולות ברורים, 3. הבדלים ניכרים ברמת החיים וביכולות ניהול סביבתי של הפלשתינים והישראלים, 4. השטח מתאפיין בקיטוע חריף והעדר רצף טריטוריאלי הן אצל הישראלים והן אצל הפלשתינים, 5. צפיפות אוכלוסין גבוהה בצד הפלשתיני. כתוצאה ממאפיינים אלה אזורי יו"ש משפיעים באופן משמעותי על כל שטח ישראל ובעיקר על האזורים הסמוכים מצפון ומדרום.

דוח מצב הסביבה ביו"ש 2012 מעלה את הצורך בניהול סביבתי חוצה גבולות. סקירת המצב הנוכחי מראה פער בין המצב הסביבתי בהתיישבות הישראלית ברחבי יו"ש לבין המצב ברשות הפלשתינית, שכן ההתיישבות הישראלית פועלת על ידי קריטריונים ותקנים המקובלים במדינת ישראל. ניהול סביבתי בין ישראל לרשות

הפולשתינית הושפע גם מהקונפליקט והתנהל לאורך התקופות בדרכים שונות. הניסיון מראה כי שיטת הפעולה המתאימה היא ניהול רחב ראייה בהיבט אזורי בד בבד עם עידוד שותפויות לפתרונות סביבתיים ברמה המקומית. בשל הרגישות ההידרולוגית קיימת סכנה ברורה לאקוויפר ההר, ועל לכן ניהול סביבתי חוצה גבולות הוא הכרחי מדי.

הפקת ביואתנול מיקינתון מים הגדל על מצע שפכים מטופלים

ד"ר פאינה נקונצ'ני^{1,2}, ד"ר מרינה ניסנביץ², ד"ר יעקב אנקר² בטי ניאזוב¹ וד"ר סבטלנה לוגובסקוי¹

1. מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן 2. אוניברסיטת אריאל בשומרון

ההכרה בחשיבות מציאת מקורות אנרגיה חלופיים נובעת לאחרונה לא רק מהדילול המתמשך במקורות דלק מאובנים, אלא גם מהצורך לפתח סביבה בטוחה וירוקה. מקורות קיימים לביואתנול מבוססים על גידולים חקלאיים שהנם יקרים ותופסים שטחים חקלאיים המיועדים לייצור מזון. הפקת אתנול מפסולת ליגנצלוזית (שאריות עץ, סיבי תירס וכיו"ב) זכתה לעניין נרחב בשל זמינות, שפע ועלויות נמוכות יחסית. יקינטון המים (*Eichhornia crassipes*) - צמח מימי רב-שנתי, הצומח במהירות ומופץ ברחבי העולם - הנו מקור נוסף לליגנצלוז.

יקינטוני המים, המשמשים למחקר זה, מגודלים באגן ירוק המהווה שלב ליטוש בפרויקט השבת שפכי מעונות הסטודנטים באוניברסיטת אריאל. שגשוג של צמחים אלו במאגרי שפכים תסייע גם להטמעת החומר האורגני מהשפכים וגם להורדת מדדי רמת הזיהום בשפכים.

ייצור חד או אוליגו-סוכרים מהמיצלוז יכול להתבצע באמצעות הידרוליזה חומצית-בסיסית או אנזימית רב-שלבית, או כפי שמוצע במחקר זה, על ידי הידרוליזה מכנוכימית חד-שלבית. הטיפול המכנוכימי בוצע על ידי טחינת הביומסה במטחנת כדורים בתנאים שונים, ונקבעו תנאים אופטימליים לביצוע התהליך (זמני טחינה, יחס ביומסה/כדורים, קוטר כדורים והעדרות/נוכחות מים/חומצה גופרתית בריכוזים שונים ובנפחים שונים). נמצא כי ריכוזי הקסילוז המתקבל לאחר טחינה בנוכחות מים וחומצה הנם דומים בערכם. גישה מכנוכימית מפשטת משמעותית את תהליך ההדרוליזה. השמרים *Pichia stipitis* גודלו על ביומסת צמחים, והוכח כי המצע יכול לשמש לתסיסה ולהמרת חומרים ליגנצלוזיים מצמחי מים לביואתנול.

יעילות השימוש באנרגיית רוח באזור אריאל

פרופ' אשר יהלום¹, ד"ר מיכאל ביאלסקי², ד"ר אלון קופרמן¹ ויורי דיקטוביץ¹

1. אוניברסיטת אריאל בשומרון 2. האוניברסיטה העברית בירושלים

הקמת תשתיות לניצול אנרגיית הרוח בעולם ממשיכה לצמוח במהירות למרות המיתון הכלכלי העולמי. בשנת 2011 קיבולת אנרגיית הרוח בעולם גדלה ב-40.6 גיגה וואט, גידול של 20.5 אחוז ביחס ליכולת תפוקה קיימת של 237.7 גיגה וואט, (מהם כ-26% בסין, 20% בארה"ב ו-12% בגרמניה). אנרגיית רוח היא עכשיו חלק משמעותי בשוק האנרגיה העולמי. השוק העולמי להתקנות טורבינות רוח בשנת 2011 הסתכם ב-68 מיליארד דולר. יותר מחצי מיליון אנשים כיום מועסקים על ידי תעשיית אנרגיית הרוח ברחבי העולם. חוסר במקורות אנרגיה בלתי מתחדשים מקומיים בישראל מאלץ את המדינה להקדיש מאמצים שונים לפיתוח אנרגיה ירוקה ולהשקיע בהתקנת מתקנים להפקת אנרגיית שמש ובמתקנים להפקת אנרגיית רוח במטרה לשפר את המצב.

במחקר הנוכחי בדקנו את האפשרות לפיתוח טכנולוגיה יעילה להפקת אנרגיית רוח באזור העיר אריאל. לצורך כך הערכנו את הפרמטרים העיקריים של אנרגיית הרוח באזור זה תוך שימוש בנתונים שנאספו על ידי השירות המטאורולוגי בשנים 2000-2009. פיתחנו מודל סטטיסטי המבוסס על התפלגות Weibull המתאר באיזו דחיפות רוח במהירויות שונות תנשב הרוח במיקום נתון. התוצאות שהתקבלו הוכיחו את הרלוונטיות של ניצול אנרגיית רוח באזור אריאל.

אפיון הקשר בין הימצאות חיידקים להופעת הבולענים באזור ים המלח

ד"ר נפתלי גולדשלאגר^{2,1} ואלעד זוהר¹

1. אוניברסיטת אריאל בשומרון 2. משרד החקלאות, התחנה לחקר הסחף

תופעת הבולענים הנה תופעה שבה נפער שקע בקרקע. היא נפוצה בים המלח, ויש לה משמעות כלכלית ובטיחותית.

במחקר זה נעשה אפיון כימי ופיזיקלי של אזורי הימצאות בולענים באמצעות שימוש בכלי החישה מרחוק האקטיביים והפסיביים: FDEM (Frequency Domain Electromagnetic) GPR¹ (Ground Penetration Macam) והפסיבי באמצעות ספקטרומטר שדה (ASD).

נלקחו דגימות קרקע מאזורים שבהם אותר בולען מעל ומתחת לפני השטח, מאזורים שבהם היה קיים חשד להימצאות בולענים ומאזורים בלא בולענים. המדגמים שנלקחו עברו בדיקת הרכב כימי של הקרקע והוזרעו במצעי גידול ביולוגיים. המדידות באמצעות כלי החישה מרחוק אפשרו לקבל נתונים ישירים לגבי הסבירות להימצאות בולען או אי-הימצאות בולען, וכן אפשרו פיתוח מתודה להיתכנות הופעת בולען.

נמצא קשר בין הופעת הבולען להימצאות החיידק, *Halorubrum sodomense*, בסביבת בולענים וסמוך להם. נוסף על כך, נמצאו סימנים לפעילות חיידקית באזורי הבולען ובנקודות החשודות להופעת בולען עתידי, ואילו בנקודות שבהן אין חשד להימצאות בולען, החיידק לא נמצא כלל.

שימוש בנתוני הלווין הגאוסטציונרי METEOSAT לזיהוי שרפות בזמן אמת

ד"ר חיכאל גיליצ'ינסקי וד"ר יעקב אנקר, מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן

התקדמות הטכנולוגית בתחום חישה מרחוק מאפשרת איסוף מידע ספקטרלי מלוויינים הממוקמים בנקודות קבועות מעל כדור הארץ (לוויינים גאוסטציונריים). החיישנים של לוויינים אלו סורקים את הקרינה האלקטרו-מגנטית הנפלטת מכדור הארץ בכמה ערוצים ספקטראליים. סדרת לווייני METEOSAT של הסוכנות EUMETSAT (European Organisation for the Exploitation of Meteorological Satellites) מספקת נתונים ספקטראליים בתחום האור הנראה, אינפרה-אדום קרוב ואינפרה-אדום תרמלי. נתונים אלו משמשים בעיקר לחיזוי מזג האוויר.

המחקר הנוכחי מתבסס על נתוני ה-METEOSAT המתקבלים באמצעות תחנת קליטה קרקעית שהוקמה במו"פ האזורי שומרון ובקעת הירדן. מטרת המחקר הנה פיתוח של מערכת התרעה בזמן אמת על פריצת שרפות. השימוש בנתוני METEOSAT שהוצע במחקר מתמקד בזיהוי אנומליות תרמיות הנגרמות משרפות. התדירות הגבוהה של סריקת הקרינה הנקלטת בחיישני הלווין (כל רבע שעה) מאפשרת ניתור מתמשך של מצב פני השטח. נתוני ה-METEOSAT המתקבלים בעבור תא שטח מסוים נבחנים ביחס לנתונים שהתקבלו לגבי אותו תא השטח בעבר (temporal change detection). בחינה נוספת מתייחסת לסביבתו הקרובה של תא השטח כדי לזהות את ההיקף המרחבי של האנומליה (spatial change detection).

כמה אירועי שרפה בולטים, כגון השרפה בכרמל ובחנות איקאה, שימשו לבניית המודל המגדיר את היקפה של השרפה המינימלית הניתנת לזיהוי. בחינת נתוני ארכיון של METEOSAT הציגה בשני המקרים האלו זיהוי מוקדם של השרפות מכפי שדווח עליהן בפועל לשירותי הכיבוי.

מושב מליאה מרכזי: שילה הקדומה

יו"ר: פרופ' יהושע שורץ, אוניברסיטת בר אילן

החפירות בשילה הקדומה

חנניה היזמי, רעות בן אריה וד"ר עופר גת, קמ"ט ארכיאולוגיה איו"ש

המקורות המקראיים של שילה

פרופ' אלכסנדר רופא, האוניברסיטה העברית בירושלים

הר עיבל ושילה כמרכזים דתיים לאומיים - ראשית תקופת הברזל בהר המרכזי

פרופ' אדם זרטל, אוניברסיטת חיפה ומכללת כנרת

מסורת הפולחן בשילה על פי הממצא הארכאולוגי של תקופת הברזל I

פרופ' יוסי גרפינקל, האוניברסיטה העברית בירושלים

מושב ז (מקביל למליאה מרכזי):

יהודה ושומרון - דימוי והשתקפות

יו"ר: הרצל מקוב, מנהל מרכז מורשת מנחם בגין

מתודולוגיה של יצירת קמפיין שלילי - המקרה של יו"ש

ד"ר רון שליפר, אוניברסיטת אריאל בשומרון

תהליך הדיסקרדיטציה של ישראל ביו"ש - מבט גלובלי

דוד אולסקר, מנכ"ל מכון ירושלים להכשרה ותקשורת

את הוויכוח על יהודה ושומרון יש לראות במסגרת אסטרטגית רחבה הרבה יותר ממה שניתן לחשוב. הוויכוח מתנהל סביב שני צירים: א. ישראל צריכה לוותר על יו"ש. ב. ישראל צריכה להחזיר את יו"ש. המסגור הראשון מסכים שיש בסיס לטענה הישראלית לריבונות ביו"ש ובכלל הסכם עתידי על ישראל להתחשב בשיקולי תועלת, כגון דמוגרפיה ומוסר, דהיינו מה כיוון הפעולה הטוב ביותר בעבורה. המסגור השני טוען שישראל היא מדינה פושעת, המחזיקה שלא בצדק מה ששייך לצד האחר. זוהי הטענה המרכזית המובילה לדה לגיטימציה של ישראל מאחר שהתנהגותה הקרימינלית היא תוצאה ישירה הנובעת מאופייה. מאחר שהצדקותיה המשפטיות של ישראל לבעלות על שטחי יו"ש קשורות באופן ישיר להצדקותיה הבסיסיות ללגיטימיות של קיומה עצמה, הדיון הופך לדיון על הלגיטימיות של ישראל באופן כללי.

שני המסגורים הללו טוענים למעשה שישראל היא 'הבעיה' או לפחות הנושא העיקרי לדיון, וכי הטענות של מתנגדיה הם נושא משני. הקושי המרכזי העומד בפני ישראל הוא ליצור מסגור אחר לוויכוח.

תהליך הדיסקרדיטציה של מתנחלי השומרון

יהודה שלם, אוניברסיטת אריאל בשומרון

המחקר בודק את תהליך ההדרה של מפעל ההתנחלות והמתיישבים ביו"ש מלב הקונצנזוס בציבור הישראלי, מתחילתו בשנות ה-70 ועד מה שמצטייר כיום כשוליים הקיצוניים והסדרוריים של החברה. השערת המחקר היא כי תהליך זה לא אירע מעצמו, ולכן יש לבדוק מהבסיס את המרכיבים השונים שפעלו להשגת הדרה זו. המחקר מבקש להציג את הגורמים האחראים לתדמית שלילית המהווה סכנה ואיום על המשך קיום מפעל זה. לגורמים אלו שייכים אינטלקטואלים אשר חיברו סיפורים, רומנים ומסות המציגים את ההתנחלויות והמתנחלים באור אפל ושלילי. אליהם חברו אנשי אקדמיה אשר כתבו מחקרים, ערכו סמינרים והעבירו קורסים המציגים את מפעל זה כאסון לאומי ובין לאומי, והאצטלה האקדמית מאפשרת להם לתת לדעותיהם והשקפותיהם גושפנקה רשמית ואף לקבלם בקרב הציבור כאקסיומה. בהרצאה יובאו ביטויים ותיאורים של המתנחלים וההתנחלויות מתוך הספרות והעיתונות בארץ.

הסברה ישראלית ממבט של לשכת רה"מ - מערך ההסברה הלאומי: אנשים, מטרות, גישות

ד"ר אלינה ברדץ' יאלוב, המכללה האקדמית בית ברל

מערך ההסברה הלאומי החל לפעול בשנת 2008 מכוח החלטת ממשלת ישראל מ-8 ביולי 2007. במערך ההסברה פועלות שתי זרועות מקבילות העובדות בשיתוף פעולה: מטה ההסברה הלאומי ויחידת התקשורת והדוברות. מטרת המטה להסברה הלאומי כפי שנקבעה על ידי ממשלת אולמרט היא תיאום של "כלל גורמי ההסברה במדינת ישראל על מנת להציג מדיניות הסברה אמינה, אחידה ועקבית" (החלטת הממשלה מס' 1936). יחידת התקשורת והדוברות היא הזרוע האמונה על הדוברות והייעוץ התקשורתי השוטף של ראש ממשלת ישראל, משרד ראש הממשלה והיחידות הכפופות למשרד.

מערך ההסברה הלאומי הוקם כמענה לדוח וינוגרד לבדיקת אירועי מלחמת לבנון השנייה, שבו נכתב בין היתר כי: "קשה להגזים בחשיבותם של מערך משא ומתן ומערך הסברה אפקטיבי, וביכולת של ישראל להסביר לממשלות זרות - ולציבור בישראל ובמדינות אחרות - את מורכבות הנושאים ואת עמדות ישראל... קיים צורך דוחק כי חלוקת העבודה בנושאים אלה תהיה ברורה, וכי יהיה בהם מיצוי טוב של כלל משאבי המדינה" (ועדת וינוגרד, 2007, ע' 559).

ממשלות ישראל מעולם לא המעיטו בחשיבותה של דעת הקהל הבין לאומית החיובית כלפי המדינה, ולכן במשך שנים רבות עסקו גורמים ישראלים שונים ומגוונים בפעילות הסברתית למען מדינת ישראל. יחד עם זאת, רק לאחר הקמת מערך ההסברה הלאומי הפכה הפעילות הזאת למאורגנת ומתואמת. ראש מערך ההסברה הלאומי, לירן דן, יחד עם הקולגה שלו, מנהל מטה ההסברה הלאומי, ירדן ותיקאי, הם הקובעים היום את האסטרטגיה התקשורתית-הסברתית של מדינת ישראל תחת הנחייתו ופיקוחו הישירים של רה"מ. הבניית מסרים, כינוס פורומים הסברתיים וגיבוש קווים כלליים הם חלק מרשימת המשימות היום יומיות של מערך ההסברה.

בתחילת דרכו הייתה מופנית פעילותו של מערך ההסברה הלאומי כלפי מדינות מערב אירופה וארה"ב בלבד, אך עם השנים הגיעה ההבנה כי יש צורך וחשיבות בהסברת המדיניות של ממשלות ישראל גם למדינות מזרח אירופה, רוסיה ומדינות ערב. לאחרונה זוהתה אירן כאחת המדינות שישארל מעוניינת לנהל בה מסע הסברתי. זירות פעילות חדשות של מערך ההסברה הצריכו כמובן גיוס אנשים חדשים. כך בשנים האחרונות הצטרפו למערך אנשי הניו מדיה, יועץ רה"מ לתקשורת הרוסית ואחרים. עם זאת, המשיכו במשרד רה"מ לראות בכיווני הפעילות המסורתיים של המערך חשיבות גדולה יותר על פני הזירות החדשות, מה שהשפיע במידה מסוימת על היחס כלפי הדוברים והיועצים החדשים.

בהרצאה ארחיב על פעילותו של מערך ההסברה הלאומי, על מטרותיו ויעדיו, על יחסי הכוחות במשרד, על הדרכים לקביעת המדיניות הסברתית ועל מידת המעורבות של רה"מ בקביעת האסטרטגיה הסברתית.

אירועי תג מחיר בהקשר המדיני הרחב - ניתוח תהליכים ותגובות בצד היהודי והערבי

פרופ' אלכס בליי, אוניברסיטת אריאל בשומרון

בשנים האחרונות ניכרת ביהודה ובשומרון תופעה המוכרת בשם 'תג מחיר'. בתמצית, מדובר בכניסה של אזרחים ישראליים ליישובים ערביים, בודדים מהם בישראל ממערב ל'קו הירוק', לשם פגיעה ברכוש פרטי וריסוס כתובות שונות על קירות בתים ומסגדים. לפעילות זו השלכות על שחקנים מדיניים ברמות שונות, רובן שליליות, אך אין ספק שרמת הניתוח הראויה אינה רק יחסי יהודים-ערבים ביו"ש.

שתי שאלות מרכזיות ראויות לדיון בהקשר זה: האם אירועי תג מחיר הם בבחינת טרור או פשעי שנאה? ומכאן, האם מדובר בפעילות אלימה נגד אוכלוסייה מובחנת, האם מדובר בהפחדה גבדא חמורה ככל שתהיה, או אולי זהו ניסיון ליצור שינוי חברתי-מדיני בשטחי יו"ש בתוך ניסיון לבניית מנופי לחץ על הממשלה המרכזית בירושלים. אף אם חלק ממטרות אלה מתקיימות, הרי שמדובר בטרור מדיני שמטרותיו אינן שונות מכל טרור אחר מסוג זה. אם תג מחיר נועד לפגוע לצורך רדיפה גבדא בתוך הבחנה בין סוגי אוכלוסיות בהקשר של פשעי שנאה, הרי אין זה אלא פשע פלילי, ויש לנהוג בו כך.

סוגיה שנייה היא ההקשר הרחב של השחקנים המרכזיים בסכסוך בארץ ישראל המערבית: מהן המשמעויות על חופש ההחלטה של ממשלת ישראל וגופי חברה אזרחית, כגון מועצת יש"ע? ובד בבד: מהן המשמעויות ביחס לרשות הפלשתינית, לגופי התעמולה ולמנגנוני הביטחון שלה? האמנם ניהול הסכסוך נפגע עקב תג מחיר או מסב תועלת כלשהי לשחקן מן השחקנים המערביים בסכסוך?

השערת המחקר של עבודה זו היא כי פעולות תג מחיר מגדירות מחדש את קווי התיחום בין טרור ובין פשעי שנאה בתוך יצירת מקור לתועלת מדינית ברורה, קבועה ומוגדרת לרשות הפלשתינית ולקביעת עיצוב תודעה ושינוי דפוס פעולה פוליטי בצד הישראלי.

מושב מליאה מסכם: הסכמי אוסלו - ומה הלאה?

יו"ר: פרופ' יוסי כץ, אוניברסיטת בר אילן וראש הקתדרה לחקר תולדות הקק"ל ומפעליה

חשיבותם של הסכמי אוסלו

פרופ' יוסי גולדשטיין, אוניברסיטת אריאל בשומרון

בחלקה הראשון של ההרצאה אביא בקצרה את עיקרי המחקר שערכתי על אודות השתלשלות ההיסטורית שהביאה לחתימת הסכמי אוסלו א.ר.ב. בחלקה השני אתמקד בחשיבותם ההיסטורית המבוססת על מחקרים שנערכו בנושא.

אנסה להוכיח את נכונות האמירה של חה"כ יוסי שריד, שהאישור שנתנה הכנסת להסכם אוסלו ב הנו "פריצת הדרך החשובה ביותר בתולדות הסכסוך הישראלי-פלסטיני" (הארץ, 6.10.1995). אמירה זאת נבלעה לאורך השנים באמירות שליליות נגד ההסכם ותוצאותיו עד כדי האשמת חותמיו בבגידה במולדת.

אנסה לאשש קביעתו של שריד בהתמודדות עם השלכותיהם של ההסכמים על ביטחון מדינת ישראל, על דמותה המוסרית של המדינה, על יחסי ישראל והפלשתיניים, על יחסי ישראל ומדינות ערב, על יחסי ישראל וארצות הברית ועל יחסי ישראל ושאר מדינות העולם.

אלטרנטיבה לשתי מדינות לשני עמים

יגאל כהן אורגד, נגיד אוניברסיטת אריאל בשומרון

